

Determinants of Multiple Job-holding in Artistic Labour Market: Insights from Calligraphy Artists in Mashhad

Samira Ejtehad¹

Mohammad Ali Aboutorabi²

Gholam Reza Khalili³

Received: 16/5/2024

Accepted: 27/7/2024

Introduction

The artistic labor market is characterized by unique features such as job insecurity, low wages, and income instability. One of the most distinctive aspects, compared to conventional economic theories of the labor market, is the multiple job-holding among artists. Despite a growing body of literature in cultural economics that discusses this phenomenon, the determinants of multiple job-holding in the artistic and creative labor markets remain largely underexplored. It is of significance to note that the methodology of economics focuses on establishing a well-restricted framework of determinants, rather than listing all possible factors. This approach enables policymakers to effectively monitor and, if necessary, adjust a limited set of variables to achieve broader economic and social goals related to a particular phenomenon. This paper aims to identify the determinants of multiple job-holding among artists by analyzing the underlying infrastructures of the market for arts and cultural goods and services. The research question of this study is:

- Which market infrastructures significantly explain the variations in multiple job-holding among calligraphers?

Although the importance of examining this issue extends beyond the artistic and creative labor markets, fundamental changes in labor markets over recent decades have led to an increase in non-standard and precarious forms of work, such as temporary employment, multiple job-holding, project-based work, and involuntary

1. PhD Student at Department of Economics and Management, Shiraz Branch, Islamic Azad University. EjtehadSamira@gmail.com

Member of Calligraphers Association of Iran.

<https://orcid.org/0009-0007-0558-9554>

2. Assistant Researcher, Department of Economics, Institute for Humanities and Cultural Studies (Corresponding Author). Aboutorabi.econ@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7996-603X>

3. Department of Literature and Arts, Farhangian University, Tehran, Iran.

Gh.Khalili@cfu.ac.ir

COPYRIGHTS

2023 by the authors. Published by the General Office of Islamic Culture and Direction southern Khorasan. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

self-employment. Therefore, understanding artists' experiences and their strategies for coping with precarious work is crucial for analyzing the broader labor market.

Methodology

The present inquiry identifies the determinants of multiple job-holding among artists by examining the infrastructures of the art goods and services market through a literature review and interviews with experts. The data were collected via a researcher-designed questionnaire from 33 calligraphy artists residing in Mashhad. To establish a well-restricted framework of these determinants, one- and two-way analysis of variance (ANOVA) was applied, controlling for the effect of the artist's presence in a prosperous market. This approach clarifies which explanatory variable(s) serve as key determinants in explaining changes in the dependent variable. A notable advantage of this method is its ability to handle variables that are multi-ordered rather than simply binary. Additionally, ANOVA allows for both univariate analysis—testing the explanatory power of changes in a single independent variable—and bivariate analysis, which tests the impact of changes in two independent variables, both individually and in interaction with each other. Overall, the use of ANOVA, particularly in a two-way or, if necessary, multi-way design, enables the researcher to reduce the problem's dimensions from numerous, potentially correlated, or causally related factors to a limited set of determining factors.

Findings

After accounting for the impact of an artist's presence in a prosperous market, the vast majority of these infrastructures have independently demonstrated a significant ability to explain differences in the levels of multiple job-holding among calligraphers. Subsequently, with the aim of reducing the complexity of the issue and achieving a well-defined theoretical framework, a two-way ANOVA method was employed, leading to the identification of nine infrastructures as key determinants of multiple job-holding among artists from the 28 reviewed: copyright, access to credit, business startup costs, psychological income, declining demand for calligraphy, the share of government commissions, differences between primary and secondary market characteristics, market thinness, and the role of exhibitions, festivals, and expos.

The findings indicate significant two-way interactions between many of these determinants and the demand-side infrastructures of the market, as well as between financial development and the development of art market infrastructures. There is also a notable interaction between the psychic income derived from artistic activities—often cited as the primary reason artists accept non-artistic jobs—and the

market structure, as well as between the declining use of calligraphy and the underdeveloped business environment in explaining artists' multiple job-holding. Additionally, the share of government demand emerges as the most significant factor in explaining artists' multiple job-holding. The marked disparity between the level of institutional development in the mass market versus the deep-pocket market, the extreme thinness of the calligraphy market—even compared to other art markets—and the lack of frequent specialized expos further intensify the incentives for artists to take on multiple jobs.

Discussion and Conclusion

Empirical evidence highlights several determinants of multiple job-holding among artists: the demand-driven nature of these determinants, the weak real-financial mutual linkages (both on the supply side and the demand side of financial services), the connection between market structure infrastructures and psychic income, the exacerbation of negative effects due to the declining use of calligraphy in an underdeveloped business environment, the allocation of government demand without a pre-announced rule, the underdeveloped institutional environment of the mass market, market thinness, and the lack of participation in specialized expos. To address the issue of multiple job-holding among artists, the development of demand-side infrastructures should be prioritized in any agenda for art market development. Additionally, enhancing financial instruments and institutions for development finance in the arts, improving the business environment, reducing barriers to market entry, refining regulations and procedures of the Iran Calligraphers Association to reduce labor market frictions for members, ensuring a fairer distribution of government demand among artists (particularly benefiting young artists in the mass market), and holding specialized expos periodically can all contribute to improving the labor market situation for artists.

Acknowledgment

I extend my gratitude to Naeemeh Aboutorabi for enhancing the fluency of the translation and suggesting suitable Persian equivalents. I also thank Hamidreza Sheshjavani and Mehdi Hajamini for their valuable tips and comments, which significantly improved the quality of this research.

Keywords: Calligraphy Artists, Mashhad, Multiple Job-Holding, Labor Market.

References

- Aboutorabi, M. A. & Aboutorabi, N. (2012). *Financial development and economic growth in Iran: the survey of the trend of financial development indicators and its causality relationship with economic growth in Iran*. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing (LAP).
- Alper, N. O., & Wassall, G. H. (2006). Artists' careers and their labor markets. In V. A. Ginsburgh & D. Throsby (Eds.), *Handbook of the economics of art and culture* (pp. 813-864). Amsterdam: Elsevier.
- Bain, A. (2005). Constructing an artistic identity. *Work, Employment and Society*, 19(1), 25-46.
- Becker, H. S. (1982). *Art worlds*. Berkeley: University of California Press.
- Bridgstock, R. (2005). Australian artists, starving and well-nourished: What can we learn from the prototypical protean career? *Australian Journal of Career Development*, 14(3), 40-47.
- Ejtehadi, S. (2016). *Motale va tabieen-e zir sakhtaarhay-e tose-e baazaar-e honar: Mored-e motale-e baazaar-e khoshnevisi-e shahr-e Mashhad* [A study of infrastructures determinants of art market development: The case of calligraphy in Mashhad]. Unpublished master's thesis. Imam Reza International University, Iran. [In Persian]
- Ejtehadi, S., Aboutorabi, M. A., & Hajamini, M. (2023). Tahlil-e zir sakhtaarhay-e baazaar-e honar va daraamad-e honarmandaan-e khoshnevis dar shahr-e Mashhad [Analysis of the infrastructures of the art market and the income of calligraphers in Mashhad.]. *Journal of Socio-Cultural Studies of Khorasan*, 17(2), 7-36. [In Persian]
- Ejtehadi, S., Aboutorabi, M. A., & Sheshjavani, H. (2022). Zir sakhtaarhay-e baazaar-e honar, chandshoghlegi va daraamd honari: Mored-e motale-e baazaar-e khoshnevisi-e shahr-e Mashhad [Art market's infrastructures, multiple job-holding, and artistic income: The case of calligraphy market in Mashhad]. *Journal of Iranian Economic Issues*, 8(2), 1-36. [In Persian]
- Eikhof, D. R., & Haunschild, A. (2007). For art's sake! artistic and economic logics in creative production. *Journal of Organizational Behavior*, 28(5), 523-538.
- Eikhof, D. R., & Warhurst, C. (2013). The promised land? why social inequalities are systemic in the creative industries. *Employee Relations*, 35(5), 495-508.
- Flisbäck, M. (2006). *Att Lära Sig Konstens Regler: en Sociologisk studie av Osäkra Framtidsinvesteringar* [Learning the rules of art. A sociological study of risky investments in the future]. Göteborg: Department of Sociology, Göteborg University.
- Flisbäck, M. (2011). *Konstnärernas Inkomster, Arbetsmarknad och Försörjningsmönster*. [Employment, labour market, and income: time allocation and earning patterns of Swedish artists]. Stockholm: Konstnärsnämnden.
- Foster, K. (2012). Work, narrative identity and social affiliation. *Work, Employment and Society*, 26(6), 935-950.

- Gerber, A. (2015). *Art work? Tradition, rationalization, and the valuation of contemporary artistic practice*. Dissertation Department of Sociology, New Haven: Yale University.
- Gérard-Varet, L. A. (1995). On pricing the priceless: Comments on the economics of the visual art market. *European Economic Review*, 39(3-4), 509-518.
- Gustavsson M., Börjesson, M. & Edling, M. (Eds 2012). *Konstens Omvända Ekonomi: Tillgångar Inom Utbildningar och Fält 1938–2008* [The reversed economy of the arts. Assets in education and field 1938–2008]. Göteborg: Daidalos.
- Handy, C. (1995). *Beyond certainty: The changing worlds of organizations*. London: Hutchinson.
- Hausmann, A. (2010). German artists between bohemian idealism and entrepreneurial dynamics: Reflections on cultural entrepreneurship and the need for start-up management. *International Journal of Arts Management*, 12(2), 17-29.
- Inkson, K. (2006). Protean and boundaryless careers as metaphors. *Journal of Vocational Behavior*, 69(1), 48–63.
- Kalleberg, A. L. (2013). *Good jobs, bad jobs: The rise of polarized and precarious employment systems in the United States, 1970s to 2000s*. A Volume in The American Sociological Association's Rose Series in Sociology. New York: Russell Sage Foundation.
- Kondori, T., Aboutorabi, M. A., & Hajamini, M. (2019). Tamin-e maali-e birooni va eshteghaal-e bakhsh-e farhang: Mored-e sanaae-e dasti-e Iran [External financing and employment in cultural sector: A case study of handicrafts in Iran]. *The Journal of Economic Policy*, 10(20), 103-133. [In Persian]
- Lingo, E. L., & Tepper, S. J. (2013). Looking back, looking forward: arts-based careers and creative work. *Work and Occupations*, 40(4), 337-363.
- Longden, T., & Throsby, D. (2021). Non-pecuniary rewards, multiple job-holding and the labour supply of creative workers: the case of book authors. *Economic Record*, 97(316), 24-44.
- Oakley, K. (2009). From Bohemia to Britart—Art students over 50 years. *Cultural Trends*, 18(4), 281-294.
- Machado, A. F., Rabelo, A., & Moreira, A. G. (2014). Specificities of the artistic cultural labor market in brazilian metropolitan regions between 2002 and 2010. *Journal of Cultural Economics*, 38(3), 237-251.
- McRobbie, A. (2011). Re-thinking creative economy as radical social enterprise. *Variante*, 41(Spring), 32-33.
- Menger, P. M. (1999). Artistic labor markets and careers. *Annual Review of Sociology*, 25(1), 541-574.
- Menger, P. M. (2006). Artistic labor markets: Contingent work, excess supply, and occupational risk management. In V. A. Ginsburgh & D. Throsby (Eds.), *Handbook of the economics of art and culture* (pp. 765–811). Amsterdam: Elsevier.

- Pralong, J., Gombault, A., Liot, F., Agard, J. Y., & Morel, C. (2011). Unpacking unsuccess: Sociocognitive barriers to objective career success for French outsider artists. In C. Mathieu (Ed.), *Careers in Creative Industries* (pp. 237-253). New York: Routledge.
- Standing, G. (2011). Labour market policies, poverty and insecurity. *International Journal of Social Welfare*, 20(3), 260-269.
- Throsby, D. (1994). A work-preference model of artist behaviour. In A. T. Peacock & I. Rizzo (Eds.), *Cultural Economics and Cultural Policies* (pp. 69-80). Amsterdam: Springer.
- Throsby D. (2010). *The economics of cultural policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Throsby, D., & Zednik, A. (2011). Multiple job-holding and artistic careers: Some empirical evidence. *Cultural Trends*, 20(1), 9-24.
- Yoon, S., & Heo, S. (2019). Artists' labor supply behavior for multiple job holding: evidence from Korea. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 24(2), 165-181.

مقاله علمی - پژوهشی

تعیین‌کننده‌های چندشغلی در بازار کار هنری: برخی شواهد تجربی از هنرمندان خوش‌نویس در مشهد

سمیرا اجتهادی^۱ محمدعلی ابوترابی^۲ غلامرضا خلیلی^۳
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۰۶

مشاهده مقاله منتشر شده: دوره ۱۸، شماره ۲

http://www.farhangekhorasan.ir/article_201151.html

چکیده

بازار کار هنرمندان با ویژگی‌هایی نظیر ناامنی شغلی، دستمزد پایین، بی‌ثباتی درآمد، و غیره شناخته می‌شود. در مقایسه با نظریه‌های عمومی متعارف بازار کار در دانش اقتصاد، چندشغلی هنرمندان یکی از متمایزترین این ویژگی‌ها است. این پژوهش از طریق شناسایی زیرساختارهای بازار کالاها و خدمات هنر (با مرور ادبیات و مصاحبه‌ی باز خبرگان‌محور) و تحلیل داده‌های تجربی (گردآوری شده با پرسش‌نامه‌ی پژوهشگرساخته) ۳۳ هنرمند خوش‌نویس در شهر مشهد به دنبال شناسایی تعیین‌کننده‌های چندشغلی هنرمندان است. بدین منظور، برای دستیابی به یک چهارچوب به‌خوبی محدودشده از این تعیین‌کننده‌ها، از روش تحلیل واریانس (ANOVA) یک‌سویه و دوسویه (با کنترل اثر حضور هنرمند در بازار پرمایه) استفاده شده است. از میان ۲۸ زیرساختار بررسی‌شده، ۹ زیرساختار به‌عنوان تعیین‌کننده‌های چندشغلی هنرمندان شناسایی

۱. دانشجوی دکترای اقتصاد، دانشکده اقتصاد و مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز / فوق‌ممتاز انجمن خوشنویسان ایران
EjtehadiSamira@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-0558-9554>

۲. استادیار اقتصاد، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، نویسنده مسئول

Aboutorabi.econ@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7996-603X>

Gh.Khalili@cfu.ac.ir

۳. عضو هیئت علمی گروه ادبیات و هنر، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

COPYRIGHTS

2023 by the authors. Published by the General Office of Islamic Culture and Direction southern Khorasan. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

شده‌اند: کمی‌رایت، دسترسی به اعتبارات، هزینه‌ی تأسیس کسب‌وکار، درآمد روانی، کم‌شدن کاربرد خوش‌نویسی، سهم سفارش‌های دولتی، تفاوت ویژگی‌های بازار اولیه و ثانویه، نازکی بازار، و سهم نمایشگاه، جشنواره و اکسپو. همان‌گونه که یافته‌های تجربی نشان می‌دهند، نکته‌ی کلیدی، تقاضا انگیخته بودن اکثر این تعیین‌کننده‌ها است. بنابراین، با هدف کاهش چندشغلی هنرمندان، لازم است هر برنامه‌ای برای توسعه‌ی بازار هنر با تأکید بر توسعه‌ی زیرساخت‌های جانب تقاضا طراحی شود. به‌علاوه، توسعه‌ی ابزارها و نهادهای مالی مناسب در جهت تأمین مالی توسعه‌ی هنر، بهبود محیط کسب‌وکار، کاهش موانع ورود به بازار، بهبود مقررات و رویه‌های انجمن خوش‌نویسان ایران (در جهت کاهش اصطکاک‌های بازار کار به نفع اعضا)، تخصیص عادلانه‌تر تقاضای دولت میان هنرمندان (به نفع شاغلان در بازار همگانی) و برگزاری مستمر اکسپوهای تخصصی می‌توانند به بهبود وضعیت بازار کار هنرمندان کمک کنند.

واژه‌های کلیدی: هنرمندان خوش‌نویس، مشهد، چندشغلی، بازار کار.

مقدمه

بازارهای کار هنری و خلاق با ویژگی‌های خاصی از بازارهای کاری که در دانش متعارف اقتصاد بحث و تحلیل می‌شوند، متمایز هستند. یکی از این ویژگی‌ها، چندشغلی^۱ به‌عنوان وجه غالب شرایط کاری هنرمندان و کارکنان خلاق است. اگرچه هنرمندان از نظر درصد کارگران دارای مشاغل ثانویه در بالاترین رتبه‌ها قرار دارند، اما کمبود راهکارهای اثربخش برای درمان جدی چندشغلی هنرمندان کاملاً محسوس است (Menger, 1999: 544).

هنرمندان معمولاً خوداشتغال هستند یا به‌صورت آزاد کار می‌کنند و پرتفوی^۲ حرفه‌های خود را از پروژه‌های تجاری گرفته تا کارهای دارای پرداخت بلاعوض^۳ توسعه می‌دهند (Hausmann, 2010: 26; Menger, 1999: 551; Throsby & Zednik, 2011: 10).

1. Multiple job-holding

۲. Portfolio: منظور از پرتفوی در پژوهش‌های بازار کار، ترکیبی از مشاغلی است که یک فرد در آن‌ها شاغل می‌شود و انتظار می‌رود ریسک‌های بیکاری، بی‌ثباتی درآمد و ناامنی شغلی ناهمبسته داشته باشند.

3. Grant-based

پیامدهای پرتفوی حرفه‌ای، اغلب نامنی فراگیر (به‌صورت بیکاری یا غیر آن)، و همچنین درآمد نامنظم و کم است (Flisbäck, 2011; Hausmann, 2010: 22). برای مقابله با آن، هنرمندان معمولاً کارهای روزمزد انجام می‌دهند تا سطح زندگی پایداری داشته باشند (Bain, 2005: 37-39; Lingo & Tepper, 2013: 338; McRobbie, 2011: 32;) (Menger, 1999: 548; Throsby, 2010).

تیلور و لیتلتون^۱ (2012: 120) به این پدیده به‌عنوان هنرمندانی اشاره می‌کنند که زندگی دوگانه دارند. به‌خصوص آن‌چه اغلب نادیده گرفته می‌شود کار غیرهنری است که بخشی از مجموع فعالیت‌های کاری یک هنرمند و همچنین ماهیت آن فعالیت‌ها است (Throsby & Zednik, 2011: 17). همان‌گونه که لینگو و تپر^۲ (2013) بیان می‌کنند اهمیت کارهای گوناگونی که هنرمندان انجام می‌دهند، می‌بایست بهتر درک شود تا امکان حفظ هویتی به‌عنوان یک هنرمند وجود داشته باشد. اکثر پژوهش‌ها در ادبیات بازار کار هنرمندان، کارهایی را که در کنار فعالیت هنری انجام می‌شود، منفی تلقی می‌کنند؛ با این استدلال که هنرمندان را از وقف تمام وقت به هنر باز می‌دارند (Bain, 2005; Flisbäck, 2006; Foster, 2012; Menger, 1999; Pralong, & et al.,) (2011; Throsby, 2010). پژوهشگران جامعه‌شناسی کار تغییرات ساختاری و نهادی‌ای را که در بازارهای کار در اکثر اقتصادهای پیشرفته از دهه‌ی ۱۹۷۰م به بعد اتفاق افتاده است، تبیین کرده‌اند. این تغییرات منجر به دوقطبی شدن کار و افزایش شکل‌های غیراستاندارد و ناپایدار کار شده است؛ مانند کار موقت، چندشغلی، کار پروژه‌محور و خوداشتغالی غیرارادی (Kalleberg, 2013: 1-9; Standing, 2011: 262). در مقایسه با سایر کارگرانی که شرایط کاری نامطمئن دارند، هنرمندان ویژگی‌هایی دارند که به‌طور سنتی انتظار می‌رود افراد را از نامنی محافظت کند. آن‌ها عمدتاً از طبقه‌ی متوسط هستند و سال‌های تحصیل طولانی را سپری کرده‌اند (Gustavsson, & et al., 2012; Standing, 2011: 263)؛ اما به نظر می‌رسد این ویژگی‌ها برای اکثر هنرمندان چنین کارکردی نداشته است. همچنین، هنرمندان با این استدلال که داوطلبانه کار خود را کنار می‌گذارند، به‌عنوان افراد خارج از حوزه‌ی کار یا حتی خارج از جوامع کاری

1. Taylor & Littleton

2. Lingo & Tepper

در نظر گرفته شده‌اند (Becker, 2023: 7-14; Gerber, 2015; Oakley, 2009: 282-283). به نظر می‌رسد که خودشکوفایی و امکان تولید معنا در کارهای خلاقانه به‌عنوان توجیهی برای کارهای اغلب ناپایداری که هنرمندان تجربه می‌کنند، ارائه می‌شود. از آنجایی که هنرمندان معمولاً خود را در شرایط نامطمئن مرتبط با کار هنری خود می‌بینند، اکثر آن‌ها به کارهای درآمدزای دیگری نیاز دارند (Eikhof & Haunschild, 2007: 532-534; McRobbie, 2011: 32). این کارهای دیگر ممکن است به وضعیت مخاطره‌آمیز آن‌ها بیافزاید. بنابراین، درک تجارب هنرمندان برای ارائه‌ی راهبردهای مقابله با کار پرمخاطره برای کل نیروی کار مهم است.

مشکل دیگر آن است که آمارهای ثبتي در این‌باره کم، نامنظم و عمدتاً گردآوری‌نشده هستند؛ بنابراین، سیاست‌گذاران مجبورند که بر درک و شهود خود از این بازار و یا مراجعه به آمارهای مالیاتی و مجوزها تکیه کنند. بدیهی است که این آمارها به‌دلیل ثبت‌نشدن بسیاری از فعالیت‌های هنری، نمی‌توانند تصاویر دقیق و جامعی از این بازار ترسیم کنند؛ در نتیجه، زمانی که سیاست‌گذار مایل یا مجبور به تصمیم‌گیری شود، نمی‌تواند پیامدهای سیاست‌های پیشنهادی خود را با استناد به مشاهده‌های ثبت‌شده‌ی گذشته، ارزیابی و تبیین نماید. براساس آنچه بیان شد، اکثر پژوهش‌هایی که با هدف شناسایی عوامل مؤثر یا تعیین‌کننده‌های چندشغلگی انجام شده‌اند، عمدتاً یا منحصرأ، از داده‌های در سطح فرد^۱ از طریق ابزارهایی مانند پرسش‌نامه، مصاحبه و غیره استفاده کرده‌اند.

این مقاله با برجسته‌کردن اهمیت چندشغلگی به‌عنوان یک ویژگی غالب در میان هنرمندان تجسمی و شناسایی تعیین‌کننده‌های آن، تلاش می‌کند به دانش موجود از بازار کار هنری بیافزاید. هر چند اهمیت بررسی این مسئله فراتر از بازارهای کار هنری و خلاق است؛ چنان‌که کالبرگ^۲ (2013) و استندینگ^۳ (2011) با رویکردی جامعه‌شناسانه استدلال کردند که تغییرات شگرف ساختاری^۴ و نهادی^۵ از دهه‌ی ۱۹۷۰م به بعد، منجر به تغییرات اساسی در بازارهای کار و افزایش

-
1. Individual-level data
 2. Kalleberg
 3. Standing
 4. Structural
 5. Institutional

شکل‌های غیراستاندارد و ناپایدار کار مانند کار موقت، چندشغلی، کار پروژه‌محور، و خوداشتغالی غیرارادی شده است. بنابراین، درک تجارب هنرمندان و راهبردهای مقابله با کار پرمخاطره برای نیروی کار اهمیت می‌یابد (Lingo & Tepper, 2013).

این پژوهش به دنبال استخراج تعیین‌کننده‌های چندشغلی هنرمندان از میان زیرساختارهای بازار کالاها و خدمات هنری است؛ در این راستا به این پرسش پاسخ می‌دهد:
- کدام‌یک از این زیرساختارها در تبیین تفاوت در سطوح چندشغلی هنرمندان خوش‌نویس نقش تعیین‌کننده‌ای دارند؟

به پیروی از پژوهشگران بازار کار خلاق و فرهنگی، مانند تراسبی و زدنیک^۱ (2011) و منگر^۲ (1999)، که مشاغل انتخابی هنرمندان را به کار هنری، کار مرتبط با هنر، و کار غیرهنری تفکیک می‌کنند، در این پژوهش، ما هر درآمدی را که از کارهای غیرهنری به‌دست آمده است، به‌منزله‌ی درآمدی خارج از دنیای هنر و شاخصه‌ی «چندشغلی» هنرمند قلمداد می‌کنیم.

در بخش دوم، ادبیات موضوع بازار کار هنری و خلاق با تأکید بر چندشغلی تبیین می‌شود. در بخش سوم، به پیروی از اجتهادی (۱۳۹۵) که زیرساختارهای بازار هنر را به‌عنوان عوامل مؤثر بر توسعه‌ی بازار کالاها و خدمات هنر دسته‌بندی کرده است، این زیرساختارها به‌عنوان عوامل احتمالی مؤثر بر چندشغلی هنرمندان در نظر گرفته می‌شوند. به‌علاوه، کارکرد روش تحلیل واریانس^۳ در شناسایی تعیین‌کننده‌ها^۴ از میان عوامل مؤثر تبیین می‌شود. در بخش چهارم، یافته‌های حاصل از تحلیل واریانس چندشغلی براساس زیرساختارهای بازار هنر به‌صورت یک‌سویه و دوسویه، با کنترل کردن اثر حضور هنرمند در بازار پرمایه، گزارش و تفسیر می‌شود؛ تا از این رهگذر، تعیین‌کننده‌های چندشغلی هنرمندان خوش‌نویس به‌دست آید. در نهایت، بخش واپسین به نتیجه‌گیری و پیشنهادها اختصاص یافته است.

1. Throsby & Zednik
2. Menger
3. Analysis of Variance: ANOVA
4. Determinant

پیشینه‌ی تحقیق

ذوق برای خلق هنر - به‌عنوان یک شغل اصلی - باید به‌مثابه‌ی نیروی محرکه‌ی اساسی در پشت تصمیم‌های یک هنرمند در عرضه‌ی نیروی کارش شناخته شود. از این نظر، هنرمندان را می‌توان شبیه به دانشجویان، پژوهشگران و دیگر عاملان اقتصادی فعال در بخش خلاق دانست که در آن‌انگیزه‌های غیرمالی مرتبط با رضایت شغلی تأثیر قابل‌توجهی بر الگوهای تخصیص زمان میان کار و استراحت دارند. با این وجود، هنرمندان با وضعیت منحصر به فردی در بازار کار مواجه هستند؛ زیرا تولید هنری در سطح یک بازار هنر - جایی که سیستم ستاره‌سازی کارکردی ندارد - در اکثر موارد به دستمزدی که بتواند حداقل معشیت یک خانوار را تأمین کند، نمی‌انجامد؛ یا به‌دلیل دستمزد پایین در مشاغل ساعتی و یا به‌دلیل فرصت‌های کاری اندکی که دستمزدی معادل هم‌تایان در سایر مشاغل داشته باشند.

بنابراین، بازارهای کار هنری و خلاق، اساساً ویژگی‌های بسیار متفاوتی نسبت به بازارهای کاری دارند که در ادبیات غالب علم اقتصاد، به‌عنوان بازار کار متعارف در نظر گرفته شده و مدل‌سازی شده‌اند. برای نمونه، هنرمندان بازدهی کم‌تری از تحصیل کسب می‌کنند، نابرابری درآمدی شدیدی در داخل گروه خود تجربه می‌کنند، در عین حال، منافع روانی بالاتری به‌دست می‌آورند (Machado, & et al., 2014; Alper & Wassall, 2006)؛ علاوه بر این موارد، از آن‌جایی که قراردادهای پاره‌وقت، خوداشتغالی و آزادکاری^۱ رواج دارد، هنرمندان از تناوب‌های مکرر و ناپیوسته میان شاغل بودن و بیکار بودن رنج می‌برند (Menger, 2006).

به‌عنوان یک نتیجه از ویژگی‌های غیراستاندارد حرفه‌ی هنری، که معمولاً در شبکه‌ها بهتر از سازمان‌ها بروز می‌کند، ترتیب کار خلاق در کانون رفتار و خلاقیت فردی شکل می‌گیرد. هنرمندان و کارگران خلاق در جایگاه پیشگامان نوعی ذهنیت کاری مد نظر گرفته می‌شوند که به‌عنوان کارآفرینی درک می‌شود (به معنای مدیریت پیشرفت شغلی خود و نه از طریق اشتغال، شناسایی فرصت‌ها و مدیریت ریسک) (Bridgstock, 2013; Gill, 2014; Pralong, & et al., 2011). زمینه‌های متنوع کار خلاقانه و هنری - به‌ویژه صنایع خلاق - همچون کلید رشد اشتغال،

رشد اقتصادی و بازآفرینی شهری مورد توجه سیاست‌گذاران قرار گرفته است (Bridgstock, 2013; Eikhof & Warhurst, 2013; Florida, 2002).

بریج‌استاک^۱ هنرمندان را به‌عنوان "پیشروهای حرفه‌ای" توصیف می‌کند. این مستلزم ایجاد مسیرهای شغلی فردی، و هم‌چنین داشتن انگیزه‌های شخصی قوی برای ورود به دنیای هنر است. معنای معمول اصطلاح "کارآفرینی"، که شامل دنبال کردن سود و منفعت تجاری است، لزوماً در مورد هنرمندان صدق نمی‌کند: «به بیان ساده، هنرمندان تمایل دارند هنر بسازند و از آن گذران زندگی کنند، در مقابل، کارآفرینان تجاری تمایل دارند یک شرکت موفق [به لحاظ مالی] را اداره کنند» (Bridgstock, 2013: 128).

رنا و اوآکساکا^۲ (2006) با توسعه‌ی یک مدل چندشغلی بر پایه‌ی رجحان‌های شخصی، مفهوم "پرتفوی شغل"^۳ را تبیین کردند؛ که شامل سه دلالت است: نخست، کارگران ممکن است تنوع در وظایف شغلی را ترجیح دهند، یعنی از تقسیم زمان در دو یا چند شغل متفاوت شادتر باشند؛ دوم، کارگران ممکن است شغل دوم را نوعی بیمه در نظر بگیرند، مثلاً با هدف تنوع بخشیدن به سرمایه‌ی انسانی یا به‌دلیل نامطمئن بودن اشتغال یا درآمد در شغل اول؛ سوم، کارگرانی که می‌خواهند شغل یا کارفرما را به‌دلیل سازگاری نامناسب تغییر دهند، می‌توانند از شغل دوم برای کسب آموزش شغلی استفاده کنند که امکان یک جابه‌جایی افزایش‌دهنده‌ی مطلوبیت را برای آن‌ها تسهیل کند.

چنان که تراسبی^۴ (1994) تبیین می‌کند، رجحان کار هنرمندان به‌گونه‌ای است که مشاغل متعددی را به عهده گیرند، ساعت‌های طولانی کار کنند و درآمدهای پایین را تا حد زیادی بپذیرند، و تقریباً هر کاری را برای یارانه‌دادن به هنر شخصی خود - تأمین هزینه‌های زندگی خانوار و حتی تأمین بخشی از هزینه‌های فعالیت هنری - انجام دهند تا از این طریق بتوانند به فعالیت خود در دنیای هنر ادامه دهند.

-
1. Bridgstock
 2. Renna & Oaxaca
 3. Job portfolio
 4. Throsby

در مقابلِ عدم مزیت‌هایی که عمدتاً می‌توان آن‌ها را در "نااطمینانی" تجمیع^۱ کرد، لینگو و تپر (2013) بیان می‌کنند که عدم اشتغال به یک کار تمام‌وقت با قواعد سنتی، به هنرمندان و کارگران خلاق کنترل زیادی می‌دهد تا به صورت آزادکاران^۲ کار کنند. امروزه، ما شاهد معکوس شدن ترتیبات اقتصادی سنتی بازار کار هستیم که در آن، صاحب سرمایه، صاحبان سایر نهادهای تولید - از جمله نیروی کار - را استخدام می‌کرد. در عوض، روند فزاینده‌ای شکل گرفته است که صاحبان دانش و خلاقیت، صاحبان سرمایه و مدیریت و خدمات مرتبط مانند استودیوها، مطبوعات، پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی، تبلیغات و توزیع‌کنندگان را استخدام می‌کنند تا پروژه‌های خلاقانه‌ای را که خودشان انتخاب می‌نمایند، در بازار عرضه کنند.

به هر حال، این‌گونه نیست که هنرمندان همواره در حال فرار از چندشغلگی باشند و یا آن را بر حسب ضرورت و با اکراه قبول کنند؛ همان‌گونه که هندی^۳ (1995)، تراسبی و زدنیک (2011)، و اینکسن^۴ (2006) اشاره می‌کنند، هنرمندان به‌طوری روزافزون این فعالیت‌های دیگر را به‌عنوان دارایی‌های مفید جدید در کارنامه‌ی کاری خود، مجموعه‌ای در حال تکامل از پروژه‌ها، مشاغل، تجربه‌های آموزشی و مهارت‌ها می‌بینند. آن‌ها از مسیرهای شغلی سنتی دوری می‌کنند و در عوض، محصول، مهارت یا خدمتی را توسعه می‌دهند که چنین مجموعه‌ی منحصر به فردی از دارایی‌ها را منعکس می‌کند. در نهایت، آن‌چنان که بریج‌استاک (2005) بیان می‌کند، این مجموعه از مهارت‌ها به هنرمندان اجازه می‌دهد تا به‌جای تقلا در جستجوی "امنیت شغلی"، به "امنیت در قابلیت اشتغال" دست یابند. به بیان دیگر، هنر هنرمند در این است که به‌جای تلاش برای ثبات در شغلی که اساساً خلاق و در نتیجه، بی‌ثبات است، قابلیت اشتغال خود در مشاغل متعدد و متنوع را بیشتر کند.

در همین راستا، اجتهادی (۱۳۹۵) با استفاده از روش حداقل مربعات معمولی نشان داد که رابطه‌ای یک‌به‌یک میان چندشغلگی هنرمندان و درآمد هنری ایشان وجود دارد. به بیان دیگر، هر چه رتبه‌ی چندشغلگی هنرمند صعود کند، متناسب و متناظر با آن، رتبه‌ی درآمد هنری او

-
1. Aggregate
 2. Freelancers
 3. Handy
 4. Inkson

نیز در میان هنرمندان هم‌رشته افزایش می‌یابد. بنابراین، چندشغلی نه تنها منابع درآمدی هنرمند را متنوع می‌کند، بلکه می‌تواند به کسب درآمد بیشتر از درون دنیای هنر نیز کمک کند. تراسبی و زدینیک (2011) با استفاده از داده‌های پیمایش هنرمندان حرفه‌ای استرالیا در سال ۲۰۰۹م، به این دلالت‌های سیاستی درباره‌ی چندشغلی هنرمندان دست یافتند: اول، عوامل اقتصادی مهم‌ترین نقش را در اجبار هنرمندان به عرضه‌ی نیروی کارشان در بازارهای کار غیرهنری ایفا می‌کنند. حمایت‌های مالی نهادهای دولتی، بنیادهای خصوصی و خیریه زمانی اثربخش‌تر خواهد بود که بر مشکلات بازار کار هنرمندان که آن‌ها را از انجام فعالیت هنری تمام‌وقت بازمی‌دارد، تمرکز کند؛ دوم، نباید بیش از حد به هنرمندان قدیمی‌تر توجه شود؛ زیرا آن‌ها در مقایسه با هنرمندان جوان‌تر، پرتفوی حرفه‌ای خود را به‌خوبی متنوع‌سازی کرده‌اند و از این رهگذر، به امنیت مالی نسبتاً بهتری دست یافته‌اند؛ سوم، برخی هنرمندان توانسته‌اند مهارت‌های خود را خارج از دنیای هنر به‌کار بگیرند و از این طریق، منافع بیش‌تری کسب کنند؛ بنابراین، ممکن است هم‌چنان به کار بست این مهارت‌ها در مشاغل غیرهنری تمایل داشته باشند؛ چهارم، فعالیت‌های غیرهنری هنرمندان را نباید همواره منفی قلمداد کرد، بلکه ممکن است برخی هنرمندان رجحان مثبت برای فعالیت در مشاغل غیرهنری داشته باشند.

یون و هیو^۱ (2019) به آزمون مدل کار - رجحان در کره به تفکیک هنرمندان نمایشی و سایر هنرمندان پرداختند. نتایج نشان داد که مدل کار - رجحان به‌طور کامل برای هنرمندان کره‌ای که چندشغله هستند، صادق نیست و احتمال سازگار بودن آن برای سایر هنرمندان بیشتر از هنرمندان نمایشی است. هم‌چنین، در مورد انگیزه‌های اقتصادی، هنرمندانی که با افزایش درآمد اعضای خانوار مواجه می‌شوند، ساعات کار هنری و غیرهنری را کاهش می‌دهند، در حالی که اکثر هنرمندانی که یارانه دریافت می‌کنند، ساعات کار هنری خود را - به استثنای هنرمندان غیرنمایشی - افزایش می‌دهند. در مورد شهرت هنری، تجربه در فعالیت‌های هنری بین‌المللی و برخورداری از کپی‌رایت منجر به تخصیص زمان بیشتر برای آثار هنری می‌شود.

لانگدن^۱ و تراسبی (2021) یک مدل عرضه‌ی نیروی کار پیشنهاد کردند که درآمد روانی حاصل از کار خلاق، پاداش پولی و ناهمگنی میان مشاغل را در بستر چندشغلی لحاظ می‌کند. آن‌ها با استفاده از داده‌های یک نظرسنجی از نویسندگان کتاب استرالیایی و به‌کارگیری روش حداقل مربعات معمولی سه‌مرحله‌ای که امکان کنترل تورش^۲ هم‌زمانی، به‌دلیل محدودیت زمان و تمایل به چندشغلی را فراهم می‌کند، نشان دادند که درآمد روانی که به‌صورت تفاوت دستمزد پولی دریافت‌شده توسط نویسنده و قیمت سایه‌ای کار اندازه‌گیری می‌شود، مهم‌ترین تعیین‌کننده‌ی چندشغلی هنرمندان است و با استفاده از آن می‌توان آثار منافع غیرمالی را بر تصمیم‌های عرضه‌ی نیروی کار این نوع کارگران خلاق توضیح داد.

در یک جمع‌بندی، با وجود مباحث مطرح شده در دانش اقتصاد فرهنگ در زمینه‌ی چندشغلی هنرمندان و کارگران خلاق، هم‌چنان تعیین‌کننده‌های این پدیده در بازارهای کار هنری و خلاق ناشناخته باقی مانده‌اند. لازم به توجه است که روش‌شناسی علم اقتصاد، به‌جای تهیه‌ی لیست بلندبالایی از همه‌ی عوامل مؤثر بر یک پدیده، به دنبال شناسایی تعیین‌کننده‌هایی حداقل‌شده^۳ یا کاهش‌یافته^۴ است؛ تا سیاست‌گذاران اقتصادی اطمینان حاصل کنند که تنها با رصد و در صورت لزوم، دستکاری چند متغیر محدود می‌توانند به‌طور همه‌جانبه‌ای به هدف‌های گوناگون اقتصادی و اجتماعی مرتبط با آن پدیده دست یابند؛ در این راستا پژوهش حاضر نیز تلاش می‌کند با استفاده از روش تحلیل واریانس چهارچوبی به‌خوبی محدودشده^۵ مؤلفه‌های مورد نیاز سیاست‌گذاری را در این حوزه ارائه دهد.

روش و داده‌های پژوهش

زیرساختارها به‌لحاظ تعداد و تنوع بسیار گسترده هستند (برای مطالعه بیشتر در باره‌ی مفهوم و حیطه‌ی زیرساختارها در دانش اقتصاد، ر. ک. اجتهادی، ابوترابی و حاج‌امینی، ۱۴۰۲: ۱۵-۱۹).

-
1. Longden
 2. Bias
 3. Minimized
 4. Reduced
 5. A well-restricted framework

به‌همین جهت، اجتهادی، ابوترابی و ششجوانی (۱۴۰۰) زیرساختارهای بازار هنر را در شش ستون دسته‌بندی کرده‌اند که در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱. زیرساختارهای توسعه بازار هنر

محیط نهادی (IE)	محیط کسب و کار (BE)	جانب عرضه بازار (SS)	جانب تقاضای بازار (DS)	ساختار بازار (MS)	دسترسی به بازار (AM)
کی‌رایت (CR)	نظام توزیع (SD)	هزینه تمام‌شده اثر (PC)	کم‌شدن کاربرد خوش‌نویسی (App)	نوع بازار (MT)	هزینه مبادله (TC)
بی‌ثباتی قوانین (Uns)	دسترسی به اعتبارات (CC)	حاشیه سود (MP)	سلیقه مصرف‌کننده (CT)	اندازه بازار (SM)	نزدیکی به مراکز تصمیم‌گیری (NC)
آمیختگی با مذهب (Re)	عضویت در انجمن‌ها (MU)	وابستگی به اعتبارات (ExF)	قدرت خرید (PP)	درجه انحصار (MD)	نگارخانه تخصصی (SG)
	نسبت جمعیت شاغل (EP)	درآمد روانی (MI)	ساخت نرم‌افزارهای خوش‌نویسی (TI)		سهم نمایشگاه، جشنواره و اکسپوها (Expo)
	هزینه تأسیس کسب‌وکار (BC)	مکانیسم قیمت‌گذاری (PM)	تمایل به خرید اثر کپی (CW)		
	تعداد سال‌های تحصیل مدرک (Sch)		سهم سفارش‌های دولتی (GB)		
	هزینه آموزش (EC)				

(اجتهادی، ابوترابی و ششجوانی، ۱۴۰۰: ۱۷-۱۸)

داده‌های این پژوهش برگرفته از پژوهش اجتهادی، ابوترابی و ششجوانی (۱۴۰۰: ۱۷-۱۹) است. جامعه‌ی آماری این پژوهش، عبارت است از تمامی هنرمندان خوش‌نویس فارغ‌التحصیل انجمن خوش‌نویسان ایران که ساکن شهر مشهد هستند. برای انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی

و برای تصریح چهارچوب نظری، از مرور ادبیات، مشاهده و مصاحبه‌ی باز با ۴۸ خبره‌ی هنرمند خوش‌نویس شهر مشهد استفاده شده است. سرانجام نیز داده‌ها از طریق پرسش‌نامه‌ی پژوهشگرساخته و با طیف لیکرت پنج تایی جمع‌آوری شده‌اند. حجم نمونه، متشکل از ۳۳ نفر از هنرمندان خوش‌نویس ساکن شهر مشهد است.^۱

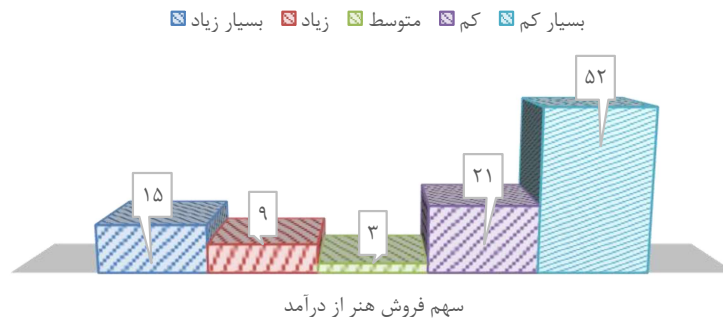
به منظور شناسایی تعیین‌کننده‌های چندشغلی خوش‌نویسان از میان زیرساختارهای بازار هنر، در این پژوهش، از روش تحلیل واریانس^۲ استفاده می‌شود. در روش تحلیل واریانس، «مجموع مربعات اختلاف مشاهده‌ها از میانگین کلی» به دو بخش «مجموع مربعات انحراف مشاهده‌ها از گروه خود» و «مجموع مربعات انحراف میانگین هر گروه از میانگین کلی» تجزیه می‌شود. در نتیجه، با به‌کارگیری این روش، مشخص می‌شود تغییرات کدام متغیر(های) توضیحی نقش تعیین‌کننده‌ای در تبیین تغییرات متغیر وابسته داشته است. قابلیت‌ی که کاربرد این روش در تحقق این هدف را برجسته‌تر می‌کند آن است که متغیرها می‌توانند به‌جای «دو رتبه‌ای»، «چند رتبه‌ای» باشند و علاوه بر تحلیل یک‌سویه (آزمون تبیین‌کنندگی تغییرات یک متغیر مستقل)، می‌توان به‌صورت دوسویه (آزمون تبیین‌کنندگی تغییرات دو متغیر مستقل به‌صورت تک‌به‌تک و نیز در تعامل با هم) نیز این تحلیل را انجام داد. در کل، استفاده از روش تحلیل واریانس، به‌ویژه در حالت دوسویه (یا در صورت لزوم چندسویه)، به پژوهشگر این امکان را می‌دهد که ابعاد مسئله را از تمامی عوامل مؤثر (که می‌توانند بسیار زیاد، هم‌بسته و یا دارای رابطه علی باشند) به تعداد محدودی از عوامل تعیین‌کننده کاهش دهد.

یافته‌های تجربی

پس از پژوهش منگر (1999)، پژوهشگران و سیاست‌گذاران بخش خلاق توجه ویژه‌ای به بازار کار هنرمندان معطوف داشته‌اند؛ به‌گونه‌ای که پس از سه دهه، امروزه پژوهش‌های بازار کار هنرمندان به بزرگ‌ترین زیربخش ادبیات دانش اقتصاد فرهنگ تبدیل شده است. در این میان، آنچه تماماً مورد اتفاق نظر است، ضروری بودن پذیرش چندین شغل هم‌زمان توسط هنرمندان سطح یک است. در

۱. جهت اطلاعات بیشتر ر. ک. به: اجتهادی، ابوترابی و ششجوانی (۱۴۰۰: ۱۷-۱۹).

نمونه‌ی این پژوهش نیز تقریباً ۷۳٪ از خوش‌نویسان مشهد بیان داشتند که درآمد حاصل از فروش آثار هنری، تنها بخش کوچکی از عایدی‌های آن‌ها را شامل می‌شود.^۱ این شواهد در حمایت از این ادعا است که هنرمندان درآمدهای سایر مشاغل مرتبط با هنر و حتی مشاغل غیرهنری خود را صرف تأمین معاش و یا تأمین مالی پروژه‌ها و تولیدات هنری خود می‌کنند (نمودار ۱).

نمودار ۱. چندشغلی هنرمندان خوش‌نویس مشهد (یافته‌های پژوهش)

جدول ۲. آزمون تحلیل واریانس یک‌سویه

AM	MS	DS	SS	BE	IE
TC ۲/۳۱*	MT ۷/۳۹***	App ۴/۹۹***	PC	SD ۳/۱۲**	CR ۳/۹۱***
NC ۳/۰۳**	SM ۳/۸۹***	CT ۲/۳۰*	MP ۴/۶۳***	CC ۷/۰۸***	Uns ۲/۲۷**
SG ۲/۰۹*	MD ۲/۳۸*	PP ۲/۳۵**	ExF ۴/۲۹**	MU ۲/۵۰*	Re ۳/۶۴**
Expo ۴/۷۲***		TI	MI ۳/۸۰***	EP ۲/۵۶**	
		CW ۳/۴۱**	PM ۳/۲۵**	BC ۳/۲۵**	
		GB ۸/۸۲***		Sch ۲/۶۹**	
				EC ۲/۸۴**	

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۱. این مؤلفه به‌طور معکوس نماینده‌ای برای میزان چندشغلی هنرمندان است.

یافته‌های تحلیل واریانس یک‌سویه که در جدول ۲ گزارش شده‌اند، نشان می‌دهند که از میان ۲۸ زیرساختار آزمون شده، هزینه‌ی تمام‌شده‌ی اثر (PC) و ساخت نرم‌افزارهای خوش‌نویسی (TI) معنی‌دار نشده‌اند، اما سایر زیرساختارها توانسته‌اند به‌طور معنی‌داری اختلاف میان سطوح چندشغلی خوش‌نویسان را توضیح دهند. چنان‌که مشاهده می‌شود، آزمون تحلیل واریانس یک‌سویه نتوانسته است به کاهش ابعاد مسئله^۱ کمک کند. این نکته، در عین حال که نشان‌دهنده مؤثر بودن اکثر قریب به اتفاق زیرساختارهای بازار هنر بر وضعیت چندشغلی خوش‌نویسان است، لزوم افزایش ابعاد آزمون تحلیل واریانس را برای کاهش ابعاد این مسئله برجسته می‌کند؛ تا از این طریق، در نهایت بتوان به چهارچوب به‌خوبی محدودشده‌ای که تنها شامل تعیین‌کننده‌های چندشغلی باشد، دست یافت.

در ادامه، یافته‌های آزمون‌های تحلیل واریانس دوسویه برای زیرساختارهایی که بیشترین تعامل معنی‌دار را با سایر زیرساختارها در توضیح تفاوت سطوح چندشغلی خوش‌نویسان داشته‌اند، در جدول‌های ۳ تا ۱۱ گزارش شده‌اند.^۲ این ۹ زیرساختار، در جایگاه تعیین‌کننده‌های چندشغلی خوش‌نویسان شناسایی شده‌اند. بنابراین، ابعاد مسئله از ۲۸ زیرساختار اثرگذار، به ۹ زیرساختار تعیین‌کننده کاهش یافته است؛ شامل کپی‌رایت (CR)، دسترسی به اعتبارات (CC)، هزینه‌ی تأسیس کسب‌وکار (BC)، درآمد روانی (MI)، کم‌شدن کاربرد خوش‌نویسی (App)، سهم سفارش‌های دولتی (GB)، نوع بازار (MT)، اندازه‌ی بازار (SM)، سهم نمایشگاه، جشنواره و اکسپو (Expo).

لازم به ذکر است که به‌دلیل تفاوت شگرفی که فعالیت در بازار همگانی (اولیه) و بازار پرمایه (ثانویه) در ادبیات دانش اقتصاد فرهنگ دارد^۳، تمامی آزمون‌ها با کنترل اثر حضور هنرمند در بازار پرمایه انجام شده‌اند.

1. Dimension reduction

۲. توجه شود که در این جدول‌ها تنها موارد معنی‌دار شده گزارش شده‌اند.

۳. به‌طور مرسوم، بازار هنر به سه سطح تقسیم می‌شود: ۱) سطح یک (همگانی)، که ویژگی آن، محلی بودن و عرضه‌ی مستقیم است؛ ۲) سطح دو (پرمایه)، که ویژگی آن انحصاری بودن و وجود دروازه‌بانان برای ورود به آن است؛ ۳) سطح سه (بین‌المللی)، که در اختیار تعداد محدودی حراجی‌های بین‌المللی است (برای مطالعه بیشتر، ر. ک. Gérard-Varet, 1995: 511).

جدول ۳. آزمون تحلیل واریانس دوسویه - کپی‌رایت

AM	MS	DS		SS	BE		IE
TC	MT	۲/۶۱ [*]	App	PC	SD		CR
		۳/۸۰ ^{**}	CR				
		۰/۹۲	App & CR				
NC	SM	۲/۱۹ [*]	CT	MP	۴/۳۴ ^{**}	CC	Uns
		۳/۰۶ ^{**}	CR		۵/۲۶ ^{**}	CR	
		۰/۷۷	CT & CR		-	CC & CR	
SG	MD	PP		ExF	MU		Re
Expo		TI		MI	EP		
		۳/۲۱ ^{**}	CW	PM	BC		
		۳/۹۲ ^{***}	CR				
		۰/۵۹	CW & CR				
		۴/۰۶ ^{**}	GB		Sch		
		۳/۰۰ ^{**}	CR				
		۰/۱۴	GB & CR				
					EC		

(منبع: یافته‌های پژوهش)

"کپی‌رایت" (CR) علاوه بر توضیح‌دهندگی مستقل (جدول ۲)، در تعامل با ۵ زیرساختار دیگر (جدول ۳) توانسته است به‌طور معنی‌داری توضیح‌دهنده‌ی چندشغلی خوش‌نویسان باشد؛ این زیرساختارها عبارت‌اند از: دسترسی به اعتبارات (CC)، کم‌شدن کاربرد خوش‌نویسی (App)، سلیقه‌ی مصرف‌کننده (CT)، تمایل به خرید اثر کپی (CW)، سهم سفارش‌های دولتی (GB). نکته‌ی قابل توجه در این مورد، نقش تعیین‌کننده‌ی عوامل سمت تقاضای بازار است. براین‌اساس، می‌توان ادعا کرد که نقش کپی‌رایت در تعیین وضعیت چندشغلی هنرمندان «تقاضا انگیزه»^۱ است. در حالی‌که حدود ۷۳٪ خوش‌نویسان در نمونه‌ی این پژوهش، سطح رعایت کپی‌رایت را

بالتر از متوسط ارزیابی کرده‌اند، کیفیت ستون تقاضای بازار از دید ایشان پایین (نزدیک رتبه‌ی ۲ در طیف لیکرت پنج‌تایی) است.

این ویژگی تقاضا انگیزه بوده در مورد سایر تعیین‌کننده‌های چندشغلی هنرمندان، به‌جز دسترسی به اعتبارات - شکل‌دهنده‌ی سمت عرضه - و درآمد روانی - در ذات فعالیت هنری است - نیز صادق است (ر. ک. جدول‌های ۵، ۸، ۹، ۱۰ و ۱۱). بنابراین، صرف‌نظر از این‌که هنرمندان به‌دلیل درآمد روانی انجام کار هنری و دسترسی ناکافی به اعتبارات بیرونی، تمایل به اشتغال در خارج از دنیای هنر دارند، استمرار در وضعیت چندشغلی عمدتاً به‌دلیل توسعه‌نیافتگی زیرساخت‌های جانب تقاضا تحریک می‌شود.

جدول ۴. آزمون تحلیل واریانس دوسویه - دسترسی به اعتبارات

AM	MS		DS	SS	BE		IE		
TC	۱۱/۸***	MT	App	PC	۳/۷۵**	SD	۵/۲۶***	CR	
	۱۰/۳***	CC			۲/۹۳*	CC	۴/۳۴**	CC	
	۰/۹۰	MT & CC			۲/۷۹	SD & CC	-	CR & CC	
NC	SM		CT	MP	CC		۳/۸۳***	Uns	
							۲/۶۸*	CC	
							۱/۹۸	Uns & CC	
SG	MD		PP	ExF	MU		Re		
۵/۴۷***	Expo	TI	MI	EP					
۲/۱۹*	CC								
-	Expo & CC								
CW		PM		۶/۴۴***	BC	Sch			
				۲/۵۹*	CC			۲/۲۴*	CC
				۲/۲۱	PM & CC			-	BC & CC
۷/۴۸***	GB								
۵/۲۳***	CC								
۱/۲۲	GB & CC								
						EC			

(منبع: یافته‌های پژوهش)

"دسترسی به اعتبارات" (CC) هم به‌طور مستقل (جدول ۲) و هم در تعامل با ۸ زیرساختار دیگر (جدول ۴) توانسته است تفاوت در سطوح چندشغلی خوش‌نویسان را به‌طور معنی‌داری توضیح دهد. این زیرساختارها عبارتند از: کپی‌رایت (CR)، بی‌ثباتی قوانین (Uns)، نظام توزیع (SD)، هزینه‌ی تأسیس کسب‌وکار (BC)، مکانیسم قیمت‌گذاری (PM)، سهم سفارش‌های دولتی (GB)، نوع بازار (MT)، سهم نمایشگاه، جشنواره و اکسپو (Expo). زیرساختار دسترسی به اعتبارات با زیرساختارهایی از تک‌تک ستون‌ها در هم‌افزایی قرار گرفته است. این نشان می‌دهد که توسعه‌ی مالی^۱ و در نتیجه، بهبود کمیت و کیفیت دسترسی به اعتبارات، در تعامل با ابعاد گوناگون بازار هنر می‌تواند تعیین‌کننده‌ی چندشغلی هنرمندان باشد. در این زمینه، باید توجه داشت که به لحاظ نظری ارتباط میان توسعه‌ی بازار کالاها و خدمات با توسعه‌ی مالی دوسویه است: توسعه‌ی مالی می‌تواند به توسعه‌ی بخش واقعی بیانجامد (رهبری عرضه‌ی خدمات مالی^۲) و نیز توسعه‌ی مالی می‌تواند در نتیجه‌ی توسعه‌ی بخش واقعی اتفاق افتد (دنباله‌روی تقاضای خدمات مالی^۳).^۴ برای‌این‌اساس، هم لازم است برخی زیرساختارهای بازار هنر توسعه یابند تا منجر به بهبود دسترسی هنرمندان به اعتبارات شوند، و هم ضروری است نهادها و ابزارهای مالی به‌گونه‌ای توسعه یابند که بتوانند پروژه‌های هنری و خلاق را بهتر و بیشتر تأمین مالی کنند.^۵

سطح دسترسی به اعتبارات برای خوش‌نویسان حاضر در نمونه‌ی این پژوهش، بسیار پایین (رتبه‌ی ۱ در طیف لیکرت پنج‌تایی) است، بنابراین مکانیسم رهبری عرضه‌ی خدمات مالی عمل نمی‌کند. بدین معنا که توسعه‌ی کلی سیستم مالی منجر به دسترسی بیشتر و کم‌هزینه‌تر خوش‌نویسان به منابع مالی نمی‌شود. از سوی دیگر، سطح توسعه‌یافتگی محیط نهادی و محیط کسب‌وکار بازار خوش‌نویسی، به ترتیب، متوسط و کم‌تر از متوسط (رتبه‌ی ۳ و پایین‌تر از آن) است، بنابراین مکانیسم دنباله‌روی تقاضای خدمات مالی نیز چندان اثربخش نبوده است. بدین

1. Financial Development
2. Supply-leading of finance
3. Demand-following of finance

۴. برای مطالعه‌ی بیشتر درباره‌ی این رابطه‌ی دوسویه ر. ک. (Aboutorabi & Aboutorabi (2012: 12)

۵. این مسأله نیازمند پژوهشی جداگانه است، به‌عنوان پژوهشی مرتبط در باب اشتغال بخش فرهنگ، ر. ک. کندری، ابوترابی و حاج‌امینی، ۱۳۹۷.

معنا که توسعه‌یافتگی این زیرساختارها در سطحی نیست که خوش‌نویسان بتوانند با "تقاضای مؤثر" خود، جریان وجوه را به سمت پروژه‌های خود تحریک کنند.

جدول ۵. آزمون تحلیل واریانس دوسویه - هزینه‌ی تأسیس کسب‌وکار

AM		MS		DS		SS		BE		IE	
TC		۴/۵۲***	MT	۴/۲۹***	App	PC		۴/۰۶**	SD	CR	
		۴/۷۲***	BC	۳/۱۷**	BC			۳/۴۳**	BC		
		۱/۳۳	MT & BC	۰/۳۳	App & BC			۱/۰۵	SD & BC		
۲/۵۴*	NC	۵/۴۴***	SM	CT		MP		۲/۲۴*	CC	Uns	
۲/۴۱*	BC	۷/۹۵***	BC					۵/۸۵***	BC		
۵/۶۲**	NC & BC	۴/۵۹***	SM & BC					-	CC & BC		
SG		MD		PP		ExF		MU		۴/۵۰***	Re
										۳/۴۹**	BC
										۳/۹۹**	Re & BC
۴/۰۰***	Expo			۳/۱۵**	TI	۲/۳۹*	MI	EP			
۴/۵۲***	BC			۲/۵۷*	BC	۲/۶۱*	BC				
۲/۱۳	Expo & BC			۷/۱۳***	TI & BC	۰/۰۷	MI & BC				
				CW		۵/۷۵***	PM	BC			
						۴/۶۵***	BC				
						۱۲/۰***	PM & BC				
						۶/۴۷***	GB	Sch			
						۵/۵۶**	BC				
						۲/۵۳	GB & BC				
								EC			

(منبع: یافته‌های پژوهش)

"هزینه‌ی تأسیس کسب‌وکار" (BC) علاوه بر توضیح‌دهندگی یک‌سویه (جدول ۲)، در تعامل دوسویه (جدول ۵) با این ۱۲ زیرساختار توانسته است توضیح‌دهندگی معنی‌داری برای تفاوت در سطوح چندشغلگی خوش‌نویسان داشته باشد: آمیختگی با مذهب (Re)، نظام توزیع (SD)، دسترسی به اعتبارات (CC)، درآمد روانی (MI)، مکانیسم قیمت‌گذاری (PM)، کم‌شدن کاربرد خوش‌نویسی (App)، ساخت نرم‌افزارهای خوش‌نویسی (TI)، سهم سفارش‌های دولتی (GB)، نوع بازار (MT)، اندازه‌ی بازار (SM)، نزدیکی به مراکز تصمیم‌گیری (NC)، سهم نمایشگاه، جشنواره و اکسپو (Expo). هزینه‌ی تأسیس کسب‌وکار نیز بیش از همه، در هم‌افزایی با زیرساختارهای سمت تقاضای بازار توانسته است چندشغلگی هنرمندان را توضیح دهد؛ یعنی ماهیت تقاضا انگیخته دارد. خوش‌نویسانی که در نمونه‌ی این پژوهش حضور داشته‌اند، به‌طور متوسط، هزینه‌ی تأسیس کسب‌وکار در این هنر را بالا (کمی بالاتر از رتبه‌ی ۴ در طیف لیکرت پنج‌تایی) برآورد کرده‌اند، و همان‌گونه که پیش‌تر اشاره شد، کیفیت زیرساختارهای تقاضای بازار برای این هنرمندان به‌طور متوسط پایین (رتبه ۲) بوده است. با توجه به یافته‌های آزمون‌های تحلیل واریانس دوسویه، مشاهده می‌شود که توسعه‌نیافتگی این زیرساختارها به‌طور هم‌افزا خوش‌نویسان را وادار به پذیرش سطوح بالاتر چندشغلگی کرده‌اند.

جدول ۶. آزمون تحلیل واریانس دوسویه - درآمد روانی

AM		MS		DS	SS	BE		IE	
TC	۶/۴۰***	MT	App	PC	SD	CR			
	۶/۹۹***	MI							
	۶/۰۳**	MT & MI							
NC	۴/۹۰***	SM	CT	MP	CC	Uns	۲/۵۰*		
	۲/۸۶*	MI					۲/۲۶*	MI	
	۳/۶۴**	SM & MI					۱/۰۱	Uns & MI	
SG	۵/۹۵***	MD	PP	ExF	MU	Re			
	۵/۰۰***	MI							
	۲/۹۰*	MD & MI							
۷/۳۷***	Expo			TI	MI	EP			
۶/۱۶***	MI								
۳/۷۴**	Expo & MI								
				CW	PM	BC	۲/۶۱*		
							۲/۳۹*	MI	
							۰/۰۷	BC & MI	
		۱۳/۹***	GB			Sch			
		۱۶/۵***	MI						
		۳/۲۹**	GB & MI						
						EC	۳/۵۰**		
							۳/۵۲**	MI	
							۵/۳۱***	EC & MI	

(منبع: یافته‌های پژوهش)

"درآمد روانی" (MI) بر خلاف اکثر موارد دیگر، ماهیت تقاضا انگیزه‌ناپذیر ندارد. همان‌گونه که در جدول ۶ گزارش شده است، درآمد روانی در پیوند دوسویه با ۸ زیرساختار بی‌ثباتی قوانین (Uns)، هزینه‌ی تأسیس کسب‌وکار (BC)، هزینه‌ی آموزش (EC)، سهم سفارش‌های دولتی (GB)، نوع بازار (MT)، اندازه‌ی بازار (SM) درجه‌ی انحصار (MD)، سهم نمایشگاه، جشنواره و اکسپو (Expo) تعیین‌کننده‌ی چندشغلگی خوش‌نویسان بوده است (به‌علاوه، با توجه به جدول ۲، به تنهایی نیز مؤثر است). مشاهده می‌شود که نقش تعیین‌کننده‌ی درآمد روانی در توضیح تفاوت سطوح چندشغلگی خوش‌نویسان، بیش از همه در تعامل با زیرساختارهای "ساختار بازار" است. خوش‌نویسان در مواجهه با بازاری که در آن درجه‌ی انحصار بالا، اندازه‌ی بازار کوچک و شاغلان عمدتاً در بازار همگانی (سطح یک) هستند^۱، به دلیل درآمد روانی بالای ناشی از اشتغال به خوش‌نویسی، چندشغلگی را می‌پذیرند تا بتوانند هم‌چنان به فعالیت هنری ادامه دهند.

۱. بر اساس اطلاعات نمونه این پژوهش، درجه‌ی انحصار بازار خوش‌نویسی بالاتر از متوسط (بالاتر از رتبه‌ی ۳ در طیف لیکرت پنج‌تایی) و اندازه‌ی بازار، کم‌تر از سطح کوچک (پایین‌تر از رتبه ۲) بوده و بالاتر از ۹۰٪ هنرمندان مشمول در این نمونه، آثار خود را در بازار سطح یک عرضه می‌کنند.

جدول ۷. آزمون تحلیل واریانس دوسویه - کم‌شدن کاربرد خوشنویسی

AM	MS		DS		SS		BE		IE	
TC	۱۰/۵***	MT	App	۳/۲۲**	PC	۳/۹۴**	SD	۳/۸۰**	CR	
	۱۱/۸***	App		۳/۱۳**	App	۲/۸۰*	App	۲/۶۱*	App	
	۰/۳۰	MT & App		۱/۰۰	PC & App	۰/۴۲	SD & App	۰/۹۲	CR & App	
NC	۵/۴۷***	SM	CT	۳/۶۳**	MP	CC	CC	Uns	Uns	
	۳/۴۳**	App		۳/۲۳*	App					
	۰/۴۹	SM & App		۱/۰۶	MP & App					
SG	MD	PP	ExF	۳/۸۶**	MU	۴/۱۴**	Re			
				۳/۵۶**	App	۲/۷۰*	App			
				۰/۲۳	MU & App	۱/۵۸	Re & App			
Expo		TI	MI	۲/۶۹*	EP					
				۲/۹۶**	App					
				۰/۳۵	EP & App					
		CW	۹/۸۲***	PM	۳/۱۷**	BC				
			۱۰/۱***	App	۴/۲۹***	App				
			۳/۸۲**	PM & App	۰/۳۳	BC & App				
		۷/۲۵***	GB	۳/۹۸***	Sch					
		۴/۶۶**	App	۳/۳۷**	App					
		۳/۰۷*	GB & App	-	Sch & App					
		۴/۷۴***	EC							
		۴/۴۴***	App							
		۲/۷۶*	EC & App							

(منبع: یافته‌های پژوهش)

توضیح‌دهندگی "کم‌شدن کاربرد خوش‌نویسی" (App) به صورت تکی (جدول ۲) و نیز در هم‌افزایی با ۱۴ زیرساختار دیگر معنی‌دار شده است (جدول ۷)؛ زیرساختارهای: کپی‌رایت (CR)، آمیختگی با مذهب (Re)، نظام توزیع (SD)، عضویت در انجمن‌ها (MU)، نسبت جمعیت شاغل (EP)، هزینه‌ی تأسیس کسب‌وکار (BC)، تعداد سال‌های تحصیل مدرک (Sch)، هزینه‌ی آموزش (EC)، هزینه‌ی تمام‌شده‌ی اثر (PC)، حاشیه‌ی سود (MP)، مکانیسم قیمت‌گذاری (PM)، سهم سفارش‌های دولتی (GB)، نوع بازار (MT) و اندازه‌ی بازار (SM). همان‌گونه که مشخص است، کم‌شدن کاربرد خوش‌نویسی با اکثر زیرساختارهای محیط کسب‌وکار در تعاملی معنی‌دار، تعیین‌کننده‌ی چندشغلی هنرمندان است. این به معنای هم‌افزایی قابل توجه کم‌شدن کاربرد خوش‌نویسی و توسعه‌نیافتگی محیط کسب‌وکار در ایجاد و استمرار درجه‌ی بالایی از چندشغلی برای هنرمندان خوش‌نویس است؛ خصوصاً متأثر از عواملی چون: نظام توزیع توسعه‌نیافته، اثربخش نبودن عضویت در انجمن خوش‌نویسان ایران در کاهش اصطکاک‌های بازار کار، بالا بودن تعداد سال‌های تحصیل مدرک و نیز هزینه‌ی آموزش. علت اصلی این امر را باید در فرآیندهای پیچیده، زمان‌بر و گاهی مبهم ارتقا تا سطح استادی در انجمن خوش‌نویسان ایران جستجو کرد. شدت توسعه‌نیافتگی این زیرساختارهای محیط کسب‌وکار به حدی است که براساس آمارهای توصیفی، توسعه‌یافتگی نظام توزیع تقریباً پایین (رتبه‌ی ۲ در طیف لیکرت پنج‌تایی) است؛ ۹۴٪ شرکت‌کنندگان در این پژوهش، عملکرد انجمن خوش‌نویسان ایران و کارکرد عضویت در آن را متوسط یا پایین‌تر از آن ارزیابی می‌کنند؛ ۸۸٪ از نمونه، زمان آموزش خود را زیاد و بسیار زیاد ارزیابی نموده‌اند؛ و تنها ۹٪ از هنرمندان، دوره‌ی آموزشی کوتاه‌مدت داشته‌اند. به نظر می‌رسد علت اصلی "از رشد ماندگی"^۱ هنرمندان خوش‌نویس در ایران، توسعه‌نیافتگی شدید محیط کسب‌وکار است؛ که در این میان، انتظار می‌رود انجمن خوش‌نویسان ایران، به‌عنوان نهاد مقرراتی^۲ این حوزه، با حذف یا تعدیل رویه‌های ناکارا، کارکردی توسعه‌ای در بهبود محیط کسب‌وکار بازار خوش‌نویسی داشته باشد.

1. Growth lagging
2. Regulatory agency

جدول ۸. آزمون تحلیل واریانس دوسویه - سهم سفارش‌های دولتی

AM		MS		DS		SS		BE		IE		
TC		۱۰/۱***	MT	۴/۶۶**	App	۵/۴۲***	PC	۸/۷۹***	SD	۳/۰۰**	CR	
		۷/۳۵***	GB	۷/۲۵***	GB	۷/۸۸***	GB	۹/۵۳***	GB	۴/۰۶**	GB	
		۳/۹۷**	MT & GB	۳/۰۷*	App & GB	۱/۷۸	PC & GB	۳/۷۳**	SD & GB	۰/۱۴	CR & GB	
۸/۹۴***	NC	۸/۶۳***	SM	۳/۷۶***	CT	۵/۴۹***	MP	۵/۲۳***	CC	۵/۷۴***	Uns	
۴/۳۱**	GB	۳/۲۰**	GB	۵/۱۳***	GB	۶/۷۳***	GB	۷/۴۸***	GB	۷/۵۸***	GB	
۳/۸۲**	NC & GB	۳/۶۰**	SM & GB	۰/۰۲	CT & GB	-	MP & GB	۱/۲۲	CC & GB	۲/۱۶	Uns & GB	
SG		۹/۶۲***	MD	۷/۲۳***	PP	۶/۱۰***	ExF	۷/۴۱***	MU	۱۰/۱۲***	Re	
		۴/۰۰**	GB	۱۰/۱۲***	GB	۶/۱۸***	GB	۵/۳۴***	GB	۸/۸۵***	GB	
		۴/۴۱**	MD & GB	۶/۵۵***	PP & GB	۲/۶۹	ExF & GB	۳/۲۵**	MU & GB	۵/۵۳**	Re & GB	
۸/۲۱***	Expo			۳/۷۱**	TI	۱۶/۵***	MI	۵/۴۱***	EP			
۳/۶۹**	GB			۶/۴۲***	GB	۱۳/۹***	GB	۶/۴۸***	GB			
۲/۵۵*	Expo & GB			۲/۰۴	TI & GB	۳/۲۹**	MI & GB	۲/۹۹*	EP & GB			
				۵/۲۴***	CW	۴/۲***	PM	۵/۵۶**	BC			
				۴/۲۰**	GB	۷/۲۵***	GB	۶/۴۷***	GB			
				۲/۵۲	CW & GB	۰/۹۷	PM & GB	۲/۵۳	BC & GB			
				GB				۴/۸۱***	Sch			
									۶/۰۱***	GB		
									-	Sch & GB		
									۳/۰۹**	EC		
									۳/۹۱**	GB		
									۱/۱۱	EC & GB		

(منبع: یافته‌های پژوهش)

"سهم سفارش‌های دولتی" (GB) که به‌طور مستقل توضیح‌دهندگی معنی‌داری برای چندشغلگی خوش‌نویسان داشته است (جدول ۲)، در تعامل با اکثر قریب به اتفاق زیرساختارهای دیگر نیز این معنی‌داری را حفظ کرده است (جدول ۸). تنها دو زیرساختار هزینه‌ی مبادله (TC) و نگارخانه‌ی تخصصی (SG) در تعامل با این زیرساختار معنی‌دار نشده‌اند. بدین ترتیب، تقاضای دولت به‌عنوان تعیین‌کننده‌ترین عامل چندشغلگی هنرمندان خوش‌نویس شناسایی شده است. در واقع، هر هنرمند خوش‌نویسی که سهم بالاتری از تقاضای دولت را کسب کند، تمایل به چندشغلگی کمتری داشته و سهم بزرگ‌تری از زمان خود را به کار حرفه‌ای هنری اختصاص می‌دهد.

جدول ۹. آزمون تحلیل واریانس دوسویه - نوع بازار

AM	MS	DS		SS		BE		IE	
TC	MT	۱۱/۸***	App	۲/۹۶**	PC	۵/۷۳***	SD	CR	
		۱۰/۵***	MT	۵/۳۱***	MT	۷/۲۵***	MT		
		۰/۳۰	App & MT	۰/۰۸	PC & MT	۱/۵۴	SD & MT		
NC	SM	۵/۲۰***	CT	۳/۹۹**	MP	۱۰/۳***	CC	۳/۴۳**	Uns
		۶/۱۴***	MT	۳/۷۲***	MT	۱۱/۸***	MT	۴/۱۰**	MT
		۰/۶۷	CT & MT	۰/۲۸	MP & MT	۰/۹۰	CC & MT	۰/۵۵	Uns & MT
SG	MD	۳/۶۱**	PP	۴/۳۹**	ExF	۶/۱۵***	MU	۶/۱۵***	Re
		۵/۳۷***	MT	۵/۳۳***	MT	۵/۳۷***	MT	۶/۵۳***	MT
		۰/۱۹	PP & MT	۱۱/۷***	ExF & MT	۱/۸۰	MU & MT	۵/۱۹**	Re & MT
Expo		۳/۴۱**	TI	۶/۹۹***	MI	۳/۵۹**	EP		
		۵/۹۱***	MT	۶/۴۰***	MT	۴/۱۴***	MT		
		۰/۵۸	TI & MT	۶/۰۳**	MI & MT	۰/۳۶	EP & MT		
		۴/۲۴***	CW	۳/۷۶***	PM	۴/۷۷***	BC		
		۴/۰۵**	MT	۴/۶۷***	MT	۴/۵۷***	MT		
		۰/۱۲	CW & MT	۱/۹۸	PM & MT	۱/۳۳	BC & MT		
		۷/۳۵***	GB			۵/۶۲***	Sch		
		۱۰/۱***	MT			۷/۵۴***	MT		
		۳/۹۷**	GB & MT			۰/۱۰	Sch & MT		
						۳/۳۷**	EC		
					۴/۶۴***	MT			
					۰/۶۱	EC & MT			

(منبع: یافته‌های پژوهش)

"نوع بازار" (MT) علاوه بر معنی‌داری یک‌سویه (جدول ۲)، در تعامل دوسویه با زیرساختارهای محیط کسب‌وکار، جانب تقاضا، جانب عرضه و محیط نهادی (به‌جز کمی‌رایت) نیز توانسته است تفاوت در سطوح چندشغلی خوش‌نویسان را توضیح دهد (جدول ۹). چنان‌که پیش‌تر نیز اشاره شد، ویژگی‌های بازار همگانی (اولیه) هنر و بازار پرمایه‌ی (ثانویه) هنر بسیار متفاوت هستند. این یافته‌ها نیز نشان می‌دهند که تفاوت در محیط نهادی، محیط کسب‌وکار، و شرایط تقاضا و عرضه‌ی این دو بازار، نقش کاملاً تعیین‌کننده‌ای در توضیح تفاوت میزان چندشغلی شاغلان در این دو بازار دارد. در بازار هنر، پذیرفته شده است که هنرمندان شناخته‌شده (و به نوعی ستاره‌شده) به‌ندرت زمان کاری خود را صرف مشاغل غیرهنری کنند، در حالی‌که هنرمندان بازار سطح یک، در تلاش هستند تا پرتفوی حرفه‌ای خود را متنوع‌تر سازند.

جدول ۱۰. آزمون تحلیل واریانس دوسویه - اندازه‌ی بازار

AM	MS	DS		SS		BE		IE
TC	MT	۳/۴۳**	App	PC		SD		CR
		۵/۴۷***	SM					
		۰/۴۹	App & SM					
NC	SM	۴/۰۲***	CT	۳/۱۵**	MP	CC		Uns
		۲/۹۷*	SM	۳/۰۱**	SM			
		۱/۵۴	CT & SM	۳/۷۴**	MP & SM			
SG	MD	PP		ExF		MU		Re
۲/۷۴*	Expo	TI		۲/۸۶*	MI	EP		
۵/۱۶***	SM			۴/۹۰***	SM			
۱/۱۳	Expo & SM			۳/۶۴**	MI & SM			
		CW		PM		۷/۹۵***	BC	
						۵/۴۴***	SM	
						۴/۵۹***	BC & SM	
		۳/۲۰**	GB			Sch		
		۸/۶۳***	SM					
		۳/۶۰**	GB & SM					
						۳/۶۹**	EC	
						۲/۳۸*	SM	
						۱/۶۳	EC & SM	

(منبع: یافته‌های پژوهش)

جدول ۱۰ نشان می‌دهد که "اندازه‌ی بازار" (SM) در تعامل با ۸ زیرساختار هزینه‌ی تأسیس کسب‌وکار (BC)، هزینه‌ی آموزش (EC)، حاشیه‌ی سود (MP)، درآمد روانی (MI)، کم‌شدن کاربرد خوش‌نویسی (App)، سلیقه‌ی مصرف‌کننده (CT)، سهم سفارش‌های دولتی (GB)، سهم نمایشگاه، جشنواره و اکسپو (Expo) توانسته است چندشغلگی خوش‌نویسان را به‌طور معنی‌داری توضیح دهد. اندازه‌ی بازار خوش‌نویسی -حتی در مقایسه با هنرهای دیگر- بسیار کوچک است. به بیان دیگر، این بازار "نازک"^۱ است. براساس داده‌های گردآوری‌شده در این پژوهش، ۸۲٪ از آزمودنی‌ها سهم خوش‌نویسان از کل جمعیت هنرمندان را کم و بسیار کم ارزیابی کرده‌اند و تنها ۶٪، اندازه‌ی این بازار را بالاتر از متوسط دانسته‌اند. نازکی این بازار در کنار برگزاری بسیار کم اکسپوهای تخصصی، کم‌شدن کاربرد خوش‌نویسی، سهم پایین سفارش‌های دولتی برای هنرمندان بازار سطح یک، و برخی عوامل دیگر، به‌طور هم‌افزایی باعث تشدید چندشغلگی هنرمندان خوش‌نویس شده است.

جدول ۱۱. آزمون تحلیل واریانس دوسویه - سهم نمایشگاه، جشنواره و اکسپو

AM		MS		DS		SS		BE		IE	
۲/۵۸*	TC	MT		App		PC		۲/۲۹*	SD	CR	
۲/۹۲**	Expo							۲/۳۰*	Expo		
۱/۴۹	TC & Expo							۱/۳۴	SD & Expo		
NC	۵/۱۶***	SM	۴/۹۷***	CT	MP		۲/۱۹*	CC	Uns		
	۲/۷۴*	Expo	۳/۵۲**	Expo			۵/۴۷***	Expo			
	۱/۱۳	SM & Expo	۱/۵۶	CT & Expo			-	CC & Expo			
SG	MD	PP				۳/۹۲**	ExF	MU	Re		
						۳/۱۴**	Expo				
						۲/۱۵	ExF & Expo				
Expo		TI				۶/۱۶***	MI	EP			
						۷/۳۷***	Expo				
						۳/۷۴**	MI & Expo				
		CW				PM	۴/۵۲***	BC			
							۴/۰۰***	Expo			
							۲/۱۳	BC & Expo			
								Sch			
										۳/۶۹**	GB
										۸/۲۱***	Expo
										۲/۵۵*	GB & Expo
								EC			

(منبع: یافته‌های پژوهش)

زیرساختار "سهام نمایشگاه، جشنواره و اکسپو" (Expo) در آزمون یک‌سویه (جدول ۲) و نیز در آزمون سویه‌ی هم‌زمان با زیرساختارهای نظام توزیع (SD)، دسترسی به اعتبارات (CC)، هزینه‌ی تأسیس کسب‌وکار (BC)، وابستگی به اعتبارات (ExF)، درآمد روانی (MI)، سلیقه‌ی مصرف‌کننده (CT)، اندازه‌ی بازار (SM)، سهم سفارش‌های دولتی (GB)، و هزینه‌ی مبادله (TC)، توضیح‌دهندگی معنی‌داری در تبیین تفاوت سطوح چندشغلی هنرمندان خوش‌نویس داشته است (جدول ۱۱). اکسپوهای تخصصی برای خوش‌نویسی به‌ندرت برگزار شده؛ به‌گونه‌ای که حدود ۸۵٪ از خوش‌نویسان سهم فروش در اکسپوها، نمایشگاه‌ها، و جشنواره‌ها از درآمد هنری خود را متوسط یا کمتر از متوسط برآورد کرده‌اند. این در حالی است که یافته‌های بالا نشان می‌دهد اکسپو یکی از تعیین‌کننده‌های چندشغلی هنرمندان است.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش، با استفاده از روش تحلیل واریانس، آزمون شد که آیا ۲۸ زیرساختار منتخب بازار به صورت تکی و نیز در تعامل دوجه‌دو با هم می‌توانند تفاوت در سطوح چندشغلی خوش‌نویسان شهر مشهد را توضیح دهند؟

پس از کنترل اثر حضور هنرمند در بازار پرمایه، اکثر قریب به اتفاق این زیرساختارها به صورت مستقل توانسته‌اند به طور معنی‌داری تفاوت در سطوح چندشغلی خوش‌نویسان را توضیح دهند. در ادامه، با هدف کاهش ابعاد مسئله و دست یافتن به یک چهارچوب نظری به خوبی محدودشده، با استفاده از روش تحلیل واریانس دوسویه، تعیین‌کننده‌های چندشغلی هنرمندان شناسایی شدند که عبارت‌اند از: کپی‌رایت (CR)، دسترسی به اعتبارات (CC)، هزینه‌ی تأسیس کسب‌وکار (BC)، درآمد روانی (MI)، کم‌شدن کاربرد خوش‌نویسی (App)، سهم سفارش‌های دولتی (GB)، نوع بازار (MT)، اندازه‌ی بازار (SM) و سهم نمایشگاه، جشنواره و اکسپو (Expo).

با توجه به موارد معنی‌دار در آزمون‌های تحلیل واریانس دوسویه که در جدول‌های ۳ تا ۱۱ گزارش شده‌اند، می‌توان دلالت‌هایی به شرح ذیل ارائه داد:

- تعیین‌کننده‌های چندشغلی هنرمندان عمدتاً تقاضا انگیزه هستند. بدین معنا که علاوه بر معنی‌داری مستقل، در پیوند دوسویه با زیرساختارهای سمت تقاضا، تعیین‌کننده‌ی چندشغلی هنرمندان شده‌اند. بنابراین، هر برنامه‌ای^۱ که کاهش اصطکاک‌های بازار کار هنری و خلاق را هدف‌گذاری می‌کند، باید توجه جدی به توسعه‌ی زیرساختارهای سمت تقاضای بازار داشته باشد.

- دسترسی به اعتبارات در بازار هنر، همانند سایر بازارهای کالاها و خدمات در اقتصاد یک کشور، نقش تعیین‌کننده‌ای در فعالیت تولیدی شاغلان این حوزه دارد. با توجه به پیوند دوسویه‌ی توسعه‌ی بخش مالی و توسعه‌ی بخش واقعی اقتصاد، لازم است هم برخی زیرساختارهای بازار هنر (مانند زیرساختارهای شکل‌دهنده‌ی محیط نهادی و محیط کسب‌وکار) توسعه یابند تا نهادها و بازارهای مالی انگیزه‌ی کافی برای تأمین مالی پروژه‌های هنری داشته باشند (دنباله‌روی تقاضای

خدمات مالی)، و هم ابزارها و نهادهای جدیدی تأسیس و توسعه یابند که بتوانند پروژه‌های هنری را بهتر تأمین مالی کنند (رهبری عرضه‌ی خدمات مالی).

- درآمد روانی در پیوند دوسویه با زیرساخت‌های ساختار بازار نقش تعیین‌کننده‌ای در توضیح تمایل هنرمندان به چندشغلی داشته است؛ با توجه به نازک بودن، به شدت انحصاری بودن و انتقال بسیار سخت هنرمندان خوش‌نویس از بازار همگانی به بازار پرمایه. این یافته دلالت بر آن دارد که در حضور درآمد روانی بالا برای خوش‌نویسان، افزایش عرضه‌ی نیروی کار هنرمندان در بازار حرفه‌ای هنری و کاهش عرضه‌ی نیروی کار در بازارهای حرفه‌های غیرهنری تنها در صورتی ممکن است که تغییرات قابل توجهی در ساختار بازار خوش‌نویسی رخ دهد. این دلالت، تأییدی بر رابطه‌ی تنگاتنگ و یک‌به‌یک بازار کالا و بازار کار در هنرهای تجسمی (مانند خوش‌نویسی) است که علت اصلی آن نادر بودن استخدام (در مقابل خوداشتغالی) و نیز تقریباً ناممکن بودن فعالیت تولیدی گروهی (در مقابل کار انفرادی) است.

- اگرچه کم‌شدن کاربرد خوش‌نویسی یکی از عوامل مؤثر بر چندشغلی هنرمندان خوش‌نویس است، اما با توسعه‌ی محیط کسب‌وکار خوش‌نویسان درجه‌ی پایین‌تری از چندشغلی را تجربه خواهند کرد. به‌طور مشخص، لازم است نظام توزیع توسعه‌یافته‌تر و کارا تر شود؛ کارکرد انجمن خوش‌نویسان ایران به‌گونه‌ای باشد که عضویت در آن بتواند تفاوت معنی‌داری در کاهش اصطکاک‌های بازار کار ایجاد کند؛ تعداد سال‌های تحصیل و نیز هزینه‌ی آموزش به‌طور قابل توجهی کاهش یابد. مشاهده می‌شود که نقش انجمن خوش‌نویسان ایران در توسعه‌ی زیرساخت‌های محیط کسب‌وکاری که خوش‌نویسان با آن مواجه هستند، بسیار کلیدی است. این در حالی است که به نظر می‌رسد عملکرد این انجمن عمدتاً کارکرد ضد توسعه‌ای داشته است. خلاف‌آمد این ضرورت، در حالی که در مقیاس یک طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای، میانگین سهم سفارش‌های دولتی برای همه‌ی هنرمندان نمونه‌ی این پژوهش، برابر با ۱/۵ (کمتر از سطح کم) است، کمتر از ۱۰٪ افراد نمونه مشمول مقادیر ۴ و ۵ (سهم بالا و بسیار بالا) از سفارش‌های دولتی شده‌اند. در واقع، بیش از ۹۰٪ این هنرمندان سهم کم و بسیار کمی از تقاضای دولت را دریافت کرده‌اند، در حالی که سهم زیاد و بسیار زیادی از این تقاضا، نصیب کمتر از ۱۰٪ هنرمندان شده

است که دلالتی بر نابرابری شدید در این مورد است. این تعداد یا اثر خود را در سطوح بالای بازار عرضه می‌کنند و یا سن بالاتری نسبت به سایر هنرمندان دارند و یا با رانت^۱، به سفارش‌های انحصاری دولتی دسترسی داشته‌اند.

- سهم سفارش‌های دولتی به‌عنوان تعیین‌کننده‌ترین زیرساختار برای توضیح چندشغلی خوش‌نویسان شناسایی شد. نکته‌ی کلیدی آن است که این تقاضای دولت باید شامل هنرمندان تازه‌کار شود؛ زیرا تمامی این دسته از هنرمندان در بازار سطح یک (همگانی) شاغل هستند و مسیر طولانی و شانس بسیار کمی برای انتقال به سطوح بالاتر بازار (بازارهای پرمایه) دارند؛ به‌علاوه، این افراد هنوز نتوانسته‌اند پرتفوی حرفه‌ای خود را چنان متنوع سازند که پوششی^۲ کارا در برابر ناطمینانی‌های بازار کار هنری باشد. در مقابل، هنرمندان کهنه‌کار یا به سطوح بالاتر بازار راه یافته‌اند و یا توانسته‌اند پرتفوی متنوعی از مهارت‌ها و حرفه‌ها را برای خود ایجاد کنند؛ به‌گونه‌ای که از درآمد بالاتر و نسبتاً پایدارتری برخوردار شده‌اند. سازمان‌های دولتی و در رأس آن‌ها سازمان‌های متولی توسعه‌ی بخش خلاق (مانند وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان‌های فرهنگی شهرداری، سازمان تبلیغات اسلامی، وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی) لازم است مخارج مربوط به سفارش‌های دولتی را به هنرمندان تازه‌کار بازار سطح یک اختصاص دهند تا از این رهگذر، این هنرمندان بتوانند سهم بیشتری از نیروی کار خود را به فعالیت‌های هنری اختصاص داده و نیاز کمتری به پذیرش مشاغل غیرمرتبط با هنر داشته باشند. خلاف‌آمد این کارکرد کلیدی که از دلایل اصلی تأسیس و توسعه‌ی نهادهای دولتی به منظور توسعه‌ی بخش خلاق است، هم‌چنان که یافته‌های این پژوهش نشان داده‌اند، سهم عمده‌ی این مخارج دولتی به هنرمندان ستاره‌شده در بازار پرمایه تخصیص داده شده است.

- میان بازار همگانی و پرمایه تفاوت زیادی در کیفیت زیرساختارهای محیط نهادی، محیط کسب‌وکار، تقاضا و عرضه وجود دارد؛ که نقش کاملاً تعیین‌کننده‌ای در توضیح تفاوت میزان چندشغلی شاغلان در این دو بازار داشته است. به همین جهت، در سیاست‌گذاری اقتصادی

۱. معنی‌دار شدن پیوند دوسویه‌ی سهم سفارش‌های دولتی و نزدیکی به مراکز تصمیم‌گیری (که در جدول ۸ گزارش شده است) در تبیین تفاوت سطوح چندشغلی هنرمندان، دلیلی بر این ادعا است.

بخش خلاق، لازم است سیاست‌گذاران بر توسعه‌ی زیرساخت‌های بازار کالاها و خدمات به نفع شاغلان بازار سطح یک تمرکز کنند.

- اندازه‌ی بازار خوش‌نویسی حتی در مقایسه با بازار سایر هنرها بسیار کوچک، و به تعبیر دانش اقتصاد، این بازار نازک است. نازکی این بازار در تعاملی هم‌افزا با برگزاری بسیار کم اکسپوهای تخصصی، کم‌شدن کاربرد خوش‌نویسی، سهم پایین سفارش‌های دولتی برای هنرمندان بازار سطح یک، و دیگر موارد باعث تشدید اصطکاک‌های بازار کار و در نتیجه، درجه‌ی بالای چندشغلی خوش‌نویسان شده است.

- در حالی که اکسپو نقش تعیین‌کننده‌ای در چندشغلی خوش‌نویسان داشته است، تا کنون توجه جدی به برگزاری مستمر اکسپوهای تخصصی برای هنر خوش‌نویسی مشاهده نشده است. انتظار بر آن است که در صورت برگزاری اکسپوهای خوش‌نویسی به صورت مستمر، سطح درآمد خوش‌نویسان بالاتر رفته و چندشغلی ایشان به‌طور معنی‌داری کاهش یابد. در واقع، اکسپوها فرصت‌های ارزشمندی برای کسب درآمد بیشتر از حرفه‌ی هنری و در نتیجه، نیاز کمتر به اشتغال غیرهنری هستند.

قدردانی: سپاس از نعیمه ابوترابی برای کمک به روان‌سازی ترجمه و پیشنهاد برابری فارسی مناسب، و نیز حمیدرضا ششجوانی و مهدی حاج‌امینی برای ارائه‌ی نکته‌ها و مشاوره‌های ارزشمندی که در ارتقای کیفیت این پژوهش اثرگذار بود.

تعارض منافع: هیچ گونه تعارض منافع در این پژوهش وجود ندارد.

منابع

- اجتهادی، سمیرا. (۱۳۹۵). مطالعه و تبیین زیرساخت‌های توسعه بازار هنر: مورد مطالعه خوش‌نویسی شهر مشهد. (پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد اقتصاد فرهنگ و هنر). دانشکده هنر و معماری اسلامی، دانشگاه امام رضا، مشهد، ایران.
- اجتهادی، سمیرا، ابوترابی، محمدعلی، و حاج‌امینی، مهدی. (۱۴۰۲). تحلیل زیرساخت‌های بازار هنر و درآمد هنرمندان خوش‌نویس در مشهد. *مطالعات فرهنگی خراسان*، ۲ (۶۶)، ۳۶-۷.
- اجتهادی، سمیرا، ابوترابی، محمدعلی، و ششجوانی، حمیدرضا. (۱۴۰۰). زیرساخت‌های بازار هنر، چندشغلگی، و درآمد هنری: مورد مطالعه بازار خوش‌نویسی شهر مشهد. *بررسی مسائل اقتصاد ایران*، ۸ (۲)، ۳۶-۳.
- کندری، توران، ابوترابی، محمدعلی، و حاج‌امینی، مهدی. (۱۳۹۷). تأمین مالی بیرونی و اشتغال بخش فرهنگ: مورد صنایع دستی ایران. *سیاست‌گذاری اقتصادی*، ۱۰ (۲۰)، ۱۰۳-۱۳۳.
- Aboutorabi, M. A. & Aboutorabi, N. (2012). *Financial development and economic growth in Iran: the survey of the trend of financial development indicators and its causality relationship with economic growth in Iran*. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing (LAP).
- Alper, N. O., & Wassall, G. H. (2006). Artists' careers and their labor markets. In V. A. Ginsburgh & D. Throsby (Eds.), *Handbook of the economics of art and culture* (pp. 813-864). Amsterdam: Elsevier.
- Bain, A. (2005). Constructing an artistic identity. *Work, Employment and Society*, 19(1), 25-46.
- Becker, H. S. (1982). *Art worlds*. Berkeley: University of California Press.
- Bridgstock, R. (2005). Australian artists, starving and well-nourished: What can we learn from the prototypical protean career? *Australian Journal of Career Development*, 14(3), 40-47.
- Eikhof, D. R., & Haunschild, A. (2007). For art's sake! artistic and economic logics in creative production. *Journal of Organizational Behavior*, 28(5), 523-538.
- Eikhof, D. R., & Warhurst, C. (2013). The promised land? why social inequalities are systemic in the creative industries. *Employee Relations*, 35(5), 495-508.
- Fliśbäck, M. (2006). *Att Lära Sig Konstens Regler: en Sociologisk studie av Osäkra Framtidsinvesteringar* [Learning the rules of art. A sociological study of risky investments in the future]. Göteborg: Department of Sociology, Göteborg University.

- Flisbäck, M. (2011). *Konstnärernas Inkomster, Arbetsmarknad och Försörjningsmönster*. [Employment, labour market, and income: time allocation and earning patterns of Swedish artists]. Stockholm: Konstnärsnämnden.
- Foster, K. (2012). Work, narrative identity and social affiliation. *Work, Employment and Society*, 26(6), 935-950.
- Gerber, A. (2015). *Art work? Tradition, rationalization, and the valuation of contemporary artistic practice*. Dissertation Department of Sociology, New Haven: Yale University.
- Gérard-Varet, L. A. (1995). On pricing the priceless: Comments on the economics of the visual art market. *European Economic Review*, 39(3-4), 509-518.
- Gustavsson M., Börjesson, M. & Edling, M. (Eds 2012). *Konstens Omvända Ekonomi: Tillgångar Inom Utbildning och Fält 1938–2008* [The reversed economy of the arts. Assets in education and field 1938–2008]. Göteborg: Daidalos.
- Handy, C. (1995). *Beyond certainty: The changing worlds of organizations*. London: Hutchinson.
- Hausmann, A. (2010). German artists between bohemian idealism and entrepreneurial dynamics: Reflections on cultural entrepreneurship and the need for start-up management. *International Journal of Arts Management*, 12(2), 17-29.
- Inkson, K. (2006). Protean and boundaryless careers as metaphors. *Journal of Vocational Behavior*, 69(1), 48–63.
- Kalleberg, A. L. (2013). *Good jobs, bad jobs: The rise of polarized and precarious employment systems in the United States, 1970s to 2000s*. A Volume in The American Sociological Association's Rose Series in Sociology. New York: Russell Sage Foundation.
- Lingo, E. L., & Tepper, S. J. (2013). Looking back, looking forward: arts-based careers and creative work. *Work and Occupations*, 40(4), 337-363.
- Longden, T., & Throsby, D. (2021). Non-pecuniary rewards, multiple job-holding and the labour supply of creative workers: the case of book authors. *Economic Record*, 97(316), 24-44.
- Oakley, K. (2009). From Bohemia to Britart—Art students over 50 years. *Cultural Trends*, 18(4), 281-294.
- Machado, A. F., Rabelo, A., & Moreira, A. G. (2014). Specificities of the artistic cultural labor market in brazilian metropolitan regions between 2002 and 2010. *Journal of Cultural Economics*, 38(3), 237-251.
- McRobbie, A. (2011). Re-thinking creative economy as radical social enterprise. *Variante*, 41(Spring), 32-33.
- Menger, P. M. (1999). Artistic labor markets and careers. *Annual Review of Sociology*, 25(1), 541-574.
- Menger, P. M. (2006). Artistic labor markets: Contingent work, excess supply, and occupational risk management. In V. A. Ginsburgh & D. Throsby

- (Eds.), *Handbook of the economics of art and culture* (pp. 765–811). Amsterdam: Elsevier.
- Pralong, J., Gombault, A., Liot, F., Agard, J. Y., & Morel, C. (2011). Unpacking unsuccess: Sociocognitive barriers to objective career success for French outsider artists. In C. Mathieu (Ed.), *Careers in Creative Industries* (pp. 237-253). New York: Routledge.
- Standing, G. (2011). Labour market policies, poverty and insecurity. *International Journal of Social Welfare*, 20(3), 260-269.
- Throsby, D. (1994). A work-preference model of artist behaviour. In A. T. Peacock & I. Rizzo (Eds.), *Cultural Economics and Cultural Policies* (pp. 69–80). Amsterdam: Springer.
- Throsby D. (2010). *The economics of cultural policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Throsby, D., & Zednik, A. (2011). Multiple job-holding and artistic careers: Some empirical evidence. *Cultural Trends*, 20(1), 9-24.
- Yoon, S., & Heo, S. (2019). Artists' labor supply behavior for multiple job holding: evidence from Korea. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 24(2), 165-181.